

พระธรรมเทศนาพิเศษ ปวารณากถา

โดย พระศากยวงศ์วิสุทธิ์ (อนิล ธรรมสาภิโย)

ในการบำเพ็ญพระกุศลถวายพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

ในวันปวารณาออกพรรษา วันอาทิตย์ที่ ขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๑

ตรงกับวันที่ ๑๓ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๖๒

ณ พระอุโบสถ วัดบวรนิเวศวิหาร

เวลา ๑๓.๐๐ น.

[ขอถวายพระพร เจริญพระราชสิริสวัสดิ์พิพัฒนามงคล พระชนมสุขทุกประการ จงมีแต่สมเด็จบรมบพิตร พระราชสมภารพระองค์ ผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐ บัดนี้จักรับพระราชทานถวายวิสาขนาพระธรรมเทศนา ในปวารณากถา ฉลองพระเดชพระคุณ ประดับพระปัญญาบารมี ถ้ารับพระราชทานถวายวิสาขนาไปมิได้ต้องตามโองการอรรถาธิบายในพระธรรมเทศนา ณ บทใดบทหนึ่งก็ดี ขอพระเมตตาคุณ พระกรุณาคุณ พระขันติคุณ ทรงพระกรุณาโปรด พระราชทานอภัยแก่อาตมา ผู้มีสติปัญญาอ่อน ขอถวายพระพร]

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมมาสมพุทฺธสฺส.

อาตุรสมิมปิ เม กาเย

จิตตํ น เหสสตาดุริ

เอวํ ลิกขามิ พุทฺธสฺส

สาสนานุกตฺติ กรนติ.

บัดนี้ จักรับพระราชทานถวายวิสาขนาพระธรรมเทศนาในปวารณากถา ฉลองพระเดชพระคุณ ประดับพระปัญญาบารมี อนุรูปพระราชกุศลบุญราศีทักษิณานุปทานกิจ ซึ่งสมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐ ทรงพระกรุณาโปรดพระราชทานพระบรมราชานุญาตให้จัดการพิธีบำเพ็ญพระราชกุศลทักษิณานุปทาน ถวายพระราชกุศลแด่พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร เนื่องในวันคล้ายวันสวรรคตครบรอบ ๓ ปี (๑๓ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๖๒) ตามนัยแห่งธรรมเนียมที่สมเด็จพระพุทธชินสีห์บรมศาสดาตรัสสอนศาสนิกว่า ภูมิ เว สปุริสานํ กตญญุกตเวทิตา ความกตัญญูกตเวทิตาที่เป็นพื้นภูมิของคนดี เป็นคุณสมบัติชักนำให้ประกอบแต่กรณียะ อันจะเป็นที่ตั้งแห่งสุขอิฏฐวิบูลผล ทำสัตบุรุษบุคคลให้เป็นผู้ได้ชื่อว่า ดำรงไว้ซึ่งคุณาลังการโดยสมควร และในโอกาสเดียวกันนี้ ได้ทรงพระกรุณาโปรดให้

มีการจัดพิธีทอดผ้าป่ามหากุศลสมทบ ทูลเกล้าเรียนหลวงสำหรับพระสงฆ์ไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์ที่สมเด็จพระบรมนาถบพิตรได้ทรงพระดำริริเริ่มตั้งขึ้นไว้ให้ดำเนินสืบไป

อนึ่ง ด้วยวันนี้เป็นวันมหาปวารณาออกพรรษา จึงได้มีการบำเพ็ญกุศลอุทิศถวายพระราชกุศลแด่พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล พระอัฐมรามาธิบดินทรด้วยวันมหาปวารณาเช่นวันนี้ เป็นวันที่ตรงกับวันพระบรมราชสมภพ และวันเสด็จสวรรคตแห่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระองค์นั้น โดยที่พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงพระราชสมภพในปีชวด จุลศักราช ๑๑๖๖ ตรงกับ พ.ศ. ๒๓๔๗ วันพฤหัสบดีขึ้น ๑๔ ค่ำ เดือน ๑๑ อันเป็นวันมหาปวารณา ตามจันทรคติกาลนิยม และเสด็จสวรรคตในปีมะโรง จุลศักราช ๑๒๓๐ พ.ศ. ๒๔๑๑ ตรงกับวันพฤหัสบดี ขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๑ อันเป็นวันมหาปวารณาเช่นเดียวกัน สิริพระชนมพรรษาได้ ๖๔ พรรษาถ้วน.

อนึ่ง พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร เสด็จพระราชสมภพมาสู่โลกนี้ เพื่อยังความเกษมสุขให้บังเกิดมีแก่มหาชนทุกถ้วนหน้า ทรงเป็นพลังแห่งแผ่นดิน ทรงเป็นบรมนาถบพิตร ผู้ประเสริฐสุดในทุกสมุหนิยามแห่งความเป็นพระมหากษัตริยาธิราช พระราชสมัญญาสรรเสริญพระบารมีว่า ทรงเป็นมหาราชบ้าง ทรงเป็นพ่อของแผ่นดินบ้าง ทรงเป็นธรรมราชาบ้าง ทรงเป็นเทวราชาบ้าง ทรงเป็นสมมติเทพบ้าง ทรงเป็นพระโพธิสัตว์บ้าง จึงไม่มีข้อใดเกินเลยจากความเป็นจริง แท้จริงพระปรมาภิไธยอย่างบริบูรณ์ของพระองค์ว่า **“ภูมิพลอดุลยเดช”** นั้น มีนัยสำคัญยิ่งต่อแผ่นดินสยามและประชานิกชาวไทยเป็นอย่างยิ่ง อย่างหาที่เปรียบมิได้ ตลอดเวลา ๘๙ พรรษาแห่งพระชนม์ชีพของพระองค์ หรือ ๗๐ ปีแห่งรัชสมัย ย่อมเป็นที่ประจักษ์แก่ชาวโลกแล้วว่า พระปรมาภิไธยในพระองค์ สะท้อนให้เห็นพระองค์ที่แท้จริงของพระองค์ได้อย่างแจ่มชัด พระปรมาภิไธยกับพระราชจริยาวัตร เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน พระปรมาภิไธยขานไขพระราชกรณียกิจนานาประการของพระองค์ได้ดียิ่งกว่าพระราชสมัญญาใด ๆ

พระปรมาภิไธยที่ประกอบขึ้นจาก ๔ คำ คือ **ภูมิ+พล+อดุลย และเดช** ซึ่งแต่ละคำนั้นมีความหมายที่ลึกซึ้งและสะท้อนพระองค์ที่แท้จริงของบรมนาถบพิตรได้ดียิ่ง “ภูมิ” แปลตามศัพท์ว่า “สถานที่ที่อยู่เป็นอยู่แห่งสัตว์โลก”

คำว่า **“ภูมิ”** นอกจากจะมีความหมายว่า แผ่นดิน แล้วยังแปลว่า พระเจ้าแผ่นดิน ก็ได้ คือในความหมายที่ว่าทรงเป็นเจ้าของประเทศ หรือในคำว่า กษัตริย์ ในความหมายว่า เจ้าของที่นาทั้งหมด คือ ประเทศ ฉะนั้น จึงมีความหมายทางสองอย่างคือ แผ่นดิน และพระเจ้าแผ่นดิน ส่วน

ในทางพระธรรม “ภูมิ” มีความหมายถึง ชั้นของจิต, ระดับจิตใจ, ระดับชีวิต ก็ได้ ซึ่งก็เป็นที ประจักษ์แก่พสกนิกรทั้งมวลว่า ภูมิจิต ในพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลย เดชมหาราช บรมนาถบพิตรนั้น ต่างจากปุถุชนคนทั่วไป อันจะพึงเทียบได้กับภูมิจิตของผู้ปฏิบัติ อริยธรรม

คำว่า “พล” หรือ “พละ” หมายความว่า “พลัง” หรือ “กำลัง” จึงมีความหมายอย่างทั่วไป ว่า “พลังแห่งแผ่นดิน” หรือ “กำลังแห่งแผ่นดิน” หรือ “พระเจ้าแผ่นดินที่พร้อมด้วยพลังอำนาจ”

แต่ทางธรรมนั้น “พล” หรือ กำลัง ย่อมมีความหมายที่กว้างกว่า ทางธรรมนั้น มีที่อธิบาย ถึง พละ ไว้หลายด้าน เช่น พละ คือธรรมอันเป็นกำลัง ซึ่งทำให้เกิดความเข้มแข็งมั่นคง ดำรงอยู่ได้ ในสัมปยุตตธรรมทั้งหลายอย่างไม่หวั่นไหว อันจะทำให้ปฏิปักษ์ธรรมเข้าครอบงำไม่ได้ เป็นเครื่อง เกื้อหนุนแก่อริยมรรค จัดอยู่ในฝักฝ่ายของโพธิปักขิยธรรม มีปรากฏในหมวดธรรมหลายหมวด เช่น พละ ๒ พละ ๔ พละ ๕ พละ ๑๐ เป็นต้น

เพื่อให้เห็นธรรมปฏิบัติจากพระปรมาภิไธย จึงใคร่ขอนำ พละ ๒ ที่มีมาในทุกนิบาต อังคุตตรนิกาย คือ **ปฏิสังขานพละ** และ **ภาวนาพละ** มาบรรยายพอเป็นนิตินัยโดยสังเขป

ปฏิสังขานพละ กำลังคือการพิจารณาหยั่งรู้ หมายถึง ปัญญาที่เห็นทะลุแจ้ง เป็นปัญญา เหมือนดวงแก้ว ความไม่หลง เป็นสัมมาทิฐิ นี้คือ “กำลังคือการพิจารณาหยั่งรู้”

ภาวนาพละ กำลังคือภาวนา หมายถึง การเสพ การเจริญ การทำให้มาก ซึ่งกุศลธรรม ทั้งหลาย อย่างนี้เรียกว่า “กำลังคือภาวนา” คือพัฒนาสิ่งต่าง ๆ ให้ดีขึ้น พัฒนาสิ่งที่ไม่มีให้มีขึ้น พัฒนาสิ่งที่รู้ให้เป็นผู้เชี่ยวชาญขึ้น จัดเป็น “กำลังคือภาวนา”

เมื่อพิจารณาแล้วจะเห็นได้ว่า พละธรรมทั้ง ๒ ประการนี้ก็คือ ทฤษฎีและการปฏิบัติ ที่ มีความชัดเจนปฏิบัติตามได้ ฉะนั้น พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร บรมนาถบพิตร จึงทรง ประกอบด้วย ปฏิสังขานพละ กำลังคือการพิจารณาหยั่งรู้สิ่งต่าง ๆ มองสิ่งใดก็ทรงเห็นได้ตั้งแต่ สมุทัยธรรมคือเหตุ ของสิ่งนั้น ๆ และทะลุไปถึงนิโรธธรรม คือความสำเร็จในการแก้ปัญหาหรือเหตุ นั้น ๆ ได้ชัดเจน พร้อมทั้งมรรคในการดับสมุทัยคือเหตุนั้น ๆ ได้อย่างแจ่มชัด เช่นแนวพระราชดำริ เศรษฐกิจพอเพียง ที่ทรงนำพระบรมพุทโธวาทมาพระราชทานให้เป็นแนวปฏิบัติของทุก ๆ คน เศรษฐกิจพอเพียง หรืออาจแปลตามนิรุกติศาสตร์ว่า ความพอเพียงอันเป็นกิจที่ประเสริฐ เป็นการ น้อมนำพระพุทธานุญาตมาเป็นแบบปฏิบัติที่ทุกคนสามารถปฏิบัติในชีวิตจริง พระองค์ทรง ติความของศีล เป็นความพอประมาณ สมာธิ เป็นภาวะมีภูมิคุ้มกัน และปัญญาเป็นเหตุผล หลัก

พระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียง จึงเป็นกุญแจสำคัญที่จะไขนำพสกนิกรไปสู่การพัฒนาที่มั่นคง สมบูรณ์ ตามแนวการพัฒนาที่องค์การสหประชาชาติได้ตั้งให้เป็นเป้าหมายของสากลโลกนั่นเอง พระบารมีธรรมในข้อนี้ ย่อมเป็นที่ประจักษ์แก่พสกนิกรทั่วทุกถิ่นสถาน ที่พระบรมโพธิสมภารปกแผ่ไปถึง อย่างเป็นรูปธรรมในรูปแบบของโครงการตามพระราชดำริต่าง ๆ มากมาย และอย่างเป็นนามธรรมในรูปแบบพระบรมราโชวาท พระราชนิพนธ์ พระราชดำรัส พระราชกระแส เป็นต้น

พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร ทรงเข้าพระทัยในปัญหาต่าง ๆ ของพสกนิกรโดย แยกคาย ทรงห่มเทหังพระวรกาย พระราชวิริยอุตสาหะ และพระราชทรัพย์ เพื่อแก้ปัญหาอันยอ ใหญ่ของปวงพสกนิกร นับเป็นส่วนของภาวนาพละ คือทรงแก้ปัญหาของแผ่นดินให้พสกนิกรเกิด สุข ประเทศชาติเจริญรุดหน้า เป็นการบำเพ็ญพระราชกรณียกิจอย่างหาที่เปรียบมิได้ เป็นอดุลย ภาพ

เพราะฉะนั้น พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร บรมนาถบพิตร หาทรงเป็น “ภูมิพล” ในเฉพาะพระปรมาภิไธยเท่านั้นไม่ แต่นับได้ว่า ทรงเป็น “ภูมิพล” ด้วยพระคุณธรรมแห่งพละ ๒ พุทธศาสนดั่งพรรณนามา ทั้งทรงเป็น “พลังแห่งแผ่นดิน” ที่เป็นอดุลยภาพ คือ หาที่เปรียบได้ไม่ โดยประการทั้งปวง และสิ่งนี้แหละคือ เดช อำนาจ หรือพระรัศมีอบอุ่นที่ประชาชนทุกหมู่เหล่า สามารถรู้สึกถึงได้

การที่พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร บรมนาถบพิตร ทรงปฏิบัติพระองค์ดำรงอยู่ใน พระธรรมนั้น นำให้ทรงครองพระองค์อยู่ในอดุลยภาพได้ในทุกสถาน และที่สำคัญยิ่ง พระบรมนาถ บพิตรพระองค์นั้นยังทรงสามารถยกภูมิจิตของพระองค์ให้อยู่เหนือจิตของปุถุชนคนธรรมดา ตาม นัยแห่งพระพุทธศาสนานี้ ที่มีมาในพระไตรปิฎก ว่า “ผู้มีจิตยึดถือเกี่ยวเกาะกังวลอยู่ในกาย ย่อม เป็นผู้อาดูรทุกข์ทั้งกายทั้งจิต ส่วนผู้ที่มีจิตไม่ยึดถือเกี่ยวเกาะกังวลอยู่ในกาย เมื่อกายต้องอาดูร ทุกข์ไปตามธรรมดา เพราะชราบ้าง เพราะพยาธิบ้าง ย่อมเป็นผู้มีจิตไม่อาดูรทุกข์ มีจิตสงบปกติ”

การที่พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร บรมนาถบพิตร ทรงมีภูมิพระทัยเหนือพระ วรกายนี้ เป็นที่ปรากฏชัด จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเมื่อเดือนกันยายน พ.ศ. ๒๕๒๕ ในครั้งนั้น พระองค์ทรงพระประชวรด้วยโรคพระหฤทัย คณะแพทย์ได้ถวายการแนะนำว่า จำต้องเสด็จไป ต่างประเทศเพื่อรับการผ่าตัดพระหฤทัย แทนที่พระองค์จะทรงอนุวัตน์ตามคำแนะนำของ คณะแพทย์ พระองค์ได้ขบใจคณะแพทย์ที่ถวายการอภิบาลเต็มความสามารถ แต่ก่อนที่จะตัดสินใจ พระทัยเสด็จไปรับการรักษาต่างประเทศ พระองค์ทดลองรักษาพระองค์ด้วยพระองค์เองก่อน แล้วพระองค์ทรงบรรทม พร้อมกับทรงสดับเทปเสียงการอบรมกรรมฐานของสมเด็จพระสังฆราช

เจ้า กรมหลวงวชิรญาณสังวร และทรงเจริญพระกรรมฐานไปตามกระแสธรรม โดยไม่ทรงอาทรทุกข์ต่อทุกข์เวทนาที่เกิดแก่พระวรกาย เพราะทรงอบรมจิตพิจารณาพยาธิด้วยปฏิสังขานพละและทรงเจริญภาวนาพละ ยกจิตของพระองค์ขึ้นเหนือทุกข์โทมนัส จนพระอาการค่อย ๆ ปรากฏชัด ดีขึ้นเป็นลำดับจนเป็นปกติภาพ ดุจดั่งพระพุทธภาษิตที่ยกไว้เป็นนิกเขปบทว่า **อาตุรสมิมปิ เม กาย** เป็นต้น แปลความว่า “เมื่อกายของเราแม้กระสับกระส่ายอยู่ แต่จิตของเราจักไม่กระสับกระส่าย”

อนึ่ง วันมหาปวารณาเช่นวันนี้ เป็นดิถีตรงกับวันพระราชสมภพและเสด็จสวรรคตแห่งพระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล พระอัฐมรามาธิบดินทร รัชกาลที่ ๘ แห่งพระบรมราชจักรีวงศ์ ผู้ทรงเป็นผู้ฟื้นฟูพระพุทธศาสนา เป็นต้นวงศ์แห่งธรรมยุติกสงฆ์แห่งสยาม จึงควรที่พุทธศาสนิกชนทั้งหลาย จะน้อมใจระลึกถึงพระคุณของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ที่ทรงมีแก่พุทธศาสนิกชนทั่วไป และน้อมใจถวายส่วนกุศลที่ได้ปฏิบัติบำเพ็ญ เป็นพระราชกุศลแด่พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวพระองค์นั้น.

พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล พระอัฐมรามาธิบดินทร ได้ทรงมีพระราชประวัติประกอบด้วยพระราชกัลยาณเกียรติอเนกประการ นับแต่ได้เสด็จอุบัติในชาติดิถีราชสกุลอันสูงศักดิ์ด้วยทรงเป็นพระบรมราชโอรสในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย และสมเด็จพระศรีสุริเยนทราบรมราชินี ในวันมหาปวารณาเช่นวันนี้ เป็นมงคลดิถีนิมิตหมายว่าจะได้ทรงเป็นอัครบัณฑิต ทรงอุทิศพระองค์ ศึกษาและปฏิบัติพระพุทธศาสนาให้พัฒนาเฟื่องฟูสมตามพระพุทธศาสนาวาทได้ทรงตระหนักเห็นว่า ถึงคราวที่จะฟื้นฟูพระพุทธศาสนา จึงทรงปฏิบัติพระองค์ให้ถูกต้องตามพระธรรมวินัย นำขึ้นเป็นตัวอย่าง และได้ทรงวางระเบียบวิธีการต่าง ๆ ไว้เป็นอันมาก มีผู้ปฏิบัติตามเพิ่มขึ้นโดยลำดับ การพระศาสนาจึงได้กลับฟื้นขึ้น สืบมาจนถึงทุกวันนี้

พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเห็นว่าพระพุทธศาสนาที่ถูกแท้ ต้องมีลักษณะที่เป็นหลัก เป็นสัจธรรมอันเป็นหนึ่งและเป็นสากล ทรงชี้ให้เห็นว่าการเชื่อถือโชคกลาง เชื่อถือภูตผีปีศาจ และเทวฤทธิ์ทั้งหลายนั้นไม่ใช่พระพุทธศาสนา แนวทางที่ถูกต้องคือการศึกษาและปฏิบัติพระพุทธศาสนาด้วยเหตุผลโดยยึดหลักการหรือคำสอนในพระไตรปิฎกเป็นหลัก มิใช่ยึดคำอธิบายของอรรถกถา ฎีกา หรือ คำ อธิบายของบูรพาจารย์ที่เชื่อถือกันมาอย่างไร้การพิจารณาตรวจสอบเป็นแบบ ทรงชี้ให้เห็นว่าความเชื่อถือหรือประเพณีนิยมเดิม ๆ ที่เคยทำกันมา หากไม่สอดคล้องต้องกับหลักการเดิมหรือไม่ประกอบด้วยเหตุผลก็ควรเลิกได้ ในเรื่องนี้ นายเจส คาสเวลล์ (Jesse Caswell) บาทหลวงชาวอเมริกันได้ตั้งข้อสังเกตว่า พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงกะเทาะเปลือกเรื่องความงมงายในพระพุทธศาสนาออกทั้งหมด รวมทั้งปฏิเสธ “ทุกสิ่งในพระ

ศาสนาที่มีกำเนิดมาจากสิ่งเหนือธรรมชาติ” การปฏิรูปของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว มีผลทำให้การปฏิบัติวินัยของพระสงฆ์เข้าใกล้กับพระธรรมวินัยในพระไตรปิฎกยิ่งขึ้น พร้อมกับได้ทรงวิเคราะห์ตรวจตราคำสอนต่าง ๆ ของพระพุทธศาสนาไทยที่ถือปฏิบัติกันมาผิด ๆ โดยตลอด การศึกษาและการปฏิบัติพระพุทธรศาสนาในแนวใหม่นี้ ก่อให้เกิดวิถิธรรมและวิถิวินัยที่ถูกต้องเคร่งครัดขึ้นในคณะสงฆ์ไทย

อนึ่ง พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงประดิษฐ์อักษรอริยกะขึ้นมาใช้เขียนภาษาบาลี เป็นครั้งแรกในโลก ซึ่งเท่ากับว่า พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงให้ร่างกายแก่ภาษาบาลี ซึ่งเป็นภาษาที่มีแต่เสียงมาแต่โบราณกาล เปรียบเสมือนมีแต่วิญญาณ แต่ปราศจากร่างกาย มาตลอด ๒๕๐๐ กว่าปี พระองค์ทรงส่งเสริมให้ใช้อักษรอริยกะ เขียนภาษาบาลีเป็นภาษาสากลในหมู่พุทธศาสนิกชนทั้งในประเทศและต่างประเทศ จนได้พัฒนาเป็นอักษรกลางของชาวพุทธทั่วโลก และมีการใช้สื่อสารกันอย่างแพร่หลายระหว่างประเทศที่นับถือพระพุทธศาสนา เถรวาทอย่างประเทศศรีลังกา นับว่าทรงได้สร้างมรดกทางพระพุทธศาสนาให้เป็นสมบัติของโลก และของประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา หนังสือที่ทรงพิมพ์ด้วยอักษรอริยกะแจกเป็นพระราชทาน ขณะทรงผนวชนั้น ยังมีปรากฏให้เห็นอยู่ ทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศ เช่นที่พิพิธภัณฑ์ชาติพันธุ์วิทยา ประเทศออสเตรเลีย มีหนังสือที่พิมพ์ด้วยอักษรอริยกะ ๒ เล่ม คือ หนังสือคาถาธรรมบท และหนังสือบาลีไวยากรณ์ โดยเฉพาะหนังสือบาลีไวยากรณ์ อักษรอริยกะนั้น ถือได้ว่าเหลืออยู่เล่มเดียวของโลก จากจำนวนที่พิมพ์แจกเป็นพระราชทาน ๒๐๐ เล่ม ในสมัยนั้น.

พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว แม้ระหว่างที่ทรงผนวชก็ดี หรือระหว่างที่ทรงครองแผ่นดินก็ดี ได้ทรงบำเพ็ญประโยชน์แก่พระพุทธศาสนาและแก่ประเทศชาติอย่างมหาศาล และยังทรงเป็นผู้ปฏิบัติพระองค์ดำรงมั่นอยู่ในธรรมมาโดยตลอด แม้กระทั่งในวันที่จะเสด็จสวรรคต คือในวันพฤหัสบดีขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๑ จุลศักราช ๑๒๓๐ พ.ศ. ๒๔๑๑ นั้น ก็ได้ทรงพระราชนิพนธ์คำลาพระสงฆ์เป็นภาษาบาลีไปอ่านถวายสงฆ์ ที่ไปประชุมพร้อมกัน ณ วัดราชประดิษฐสถิตมหาสีมาราม เพื่อฟังพระอาการ ส่วนหนึ่งของพระราชนิพนธ์ที่ยกเอามาเป็นนิกเขบตบทว่า **อาตุรสมิมปิ เม กายะ จิตตัม น เหสสตาทูร์ เอวํ ลิกขามิ พุทฺธสฺส สาสณานุกตฺติ กรํ** แปลความว่า “เมื่อกายของเราแม้กระสับกระส่ายอยู่ แต่จิตของเราจักไม่กระสับกระส่าย เราศึกษากระทำไปตามศาสนาของพระพุทธเจ้าอยู่อย่างนี้” ดังนี้

ทั้งปรากฏในจดหมายเหตุว่า เมื่อใกล้ที่สุดกับเวลาที่จะเสด็จสวรรคตนั้น ทรงครองพระสติบริบูรณ์แล้วมีพระราชดำรัสให้ทราบฯ ว่า ถึงเวลาที่จะละกายสังขารของพระองค์แล้ว และได้โปรดให้

พยางค์ทรงบรมโดยสี่ไสยา และทรงภาวนาว่า พุทโธ พุทโธ พระสุรเสียงที่แรกก็ดังแล้วก็
เบาลงไปโดยลำดับ จนถึงเสียงที่ทรงภาวนาว่า พุทโธ พุทโธ นั้นสงบลง ก็เสด็จสวรรคต จึงเป็นอันว่า
ได้เสด็จสวรรคตด้วยพระอาการอย่างนักปราชญ์ ผู้ปฏิบัติธรรมในพระพุทธศาสนาอย่างเต็มภูมิ ทรง
มีพระสติสัมปชัญญะกำหนดอยู่ในภาวนาพุทโธ อยู่กับพระจิตของพระองค์ จนถึงพระอสานกาล.

และคำสาพระสงฆ์ ที่ยกขึ้นไว้เป็นบทอุเทศนั้น ก็มีเนื้อความที่ครบถ้วนสมบูรณ์ยิ่ง ควรที่ทุก
คนจะรับไปปฏิบัติ ทั้งในเวลาที่ยังไม่เจ็บป่วย จนเป็นปกติ และทั้งในเวลาที่ยังเจ็บป่วย ด้วยการ
อธิษฐานจิตว่า “เมื่อกายของเราแม้กระสับกระส่าย จิตของเราจะไม่กระสับกระส่าย เราศึกษา
สำเนียงปฏิบัติกระทำไปตามพุทธศาสนาอยู่อย่างนี้” ดังนี้ และในการที่จะฝึกหัดปฏิบัติจิตตั้งนี้
เป็นกิจที่ควรจะต้องกระทำให้สม่ำเสมออยู่เป็นประจำ จึงจะทำให้จิตมีความคุ้นเคยกับการปฏิบัติ
ดังนี้.

แม้พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร
และพระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล พระอภยวชิราวุฒิวรุต พระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว นับว่าเป็นผู้ทรงปฏิบัติพระ
ธรรมด้วยพระองค์เอง โดยที่ทรงศึกษากระทำไปตามพระพุทธานุศาสน์ ว่าเมื่อกายของเราแม้
กระสับกระส่าย จิตของเราจะไม่กระสับกระส่าย ดังนี้ และก็ปรากฏว่าได้ทรงปฏิบัติพระองค์ ทรง
ตามนัยแห่งพระพุทธานุศาสน์เป็นที่ยิ่ง

อิมินา กตปุญญেন ด้วยอำนาจพระราชกุศลครบรอบ ๓ ปี แห่งวันสวรรคตพระบาทสมเด็จพระ
พระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร และครบรอบ ๑๕๑ ปี แห่งวัน
เสด็จสวรรคตแห่งพระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล พระอภยวชิราวุฒิวรุต จงสำเร็จเป็น
บุญญานทีแด่บรมนาถบพิตรทั้งสองพระองค์ สมพระบรมราชูทิศที่สมเด็จพระบพิตร พระราชสมภาร
เจ้า ผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐ ทรงบำเพ็ญเพิ่มพูนพระบารมีธรรมถวายโดยฐานนิยมจงทุกประการ

รับพระราชทานถวายวิสาขนาพระธรรมเทศนาในปวารณาฤดูติลลง **เอว** ก็มีด้วยประการ
ฉะนี้.

ขอถวายพระพร.